

ТЕМА 6. СИСТЕМА ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ ТА ІНШИХ КРАЇНАХ

План:

1. Вища освіта в сучасній Україні.
2. Болонський процес і освіта в Україні.
3. Зарубіжні системи вищої освіти.

Література

1. Закон України «Про вищу освіту» // Відомості Верховної Ради (ВВР). — 2014. — № 37-38, ст. 2004.
2. Козяр М. М. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / М. М. Козяр, М. С. Коваль. — К. : Знання, 2013. — 327 с.
3. Національна доктрина розвитку освіти : затверджено Указом Президента України від 17 квітня 2002 р., № 347/2002 // Освіта. — 2002. — № 26. — С. 2—4.
4. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012—2021 роки : схвалено Указом Президента України від 25 червня 2013 року №344/2013 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>.
5. Ортинський В. Л. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / В. Л. Ортинський. — К. : Центр учбової літератури, 2009. — 472 с.
6. Основні засади розвитку вищої освіти України в контексті Болонського процесу (документи і матеріали 2003 – 2004 рр.) / За ред. В.Г. Кременя, авт. кол.: Степко М.Ф., Болюбаш Я.Я., Шинкарук В.Д., Грубіянко В.В., Бабин І.І.. — К. ; Тернопіль: Вид-во ТДПУ, 2004. — 147 с.
7. Слєпкань З. І. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі : навч. посібник / З.І. Слєпкань. — К. : Вища школа, 2005. — 240 с.
8. Сучасна вища школа: психолого-педагогічні аспекти: (монографія) / За ред. Н.Г.Ничкало. — К., 1999. — 450 с.

6.1. Вища освіта в сучасній Україні

Освіта в сучасній Україні. Система освіти безперервно розвивається, і для неї характерне відновлення й саморозвиток. Особливо потужний інноваційний процес охопив українську систему освіти в 1990-ті рр. Замість колишньої єдиної й однакової школи з'явилися гімназії, ліцеї, коледжі, школи різних профілів і напрямів. Відкрито міжнародні школи й університети, приватні школи і вищі навчальні заклади. Замість інститутів і спеціалізованих вищих училищ (військових, цивільної авіації, мистецтва) основні вищі навчальні заклади тепер здебільшого університети й академії.

Середня освіта в Україні є обов'язковою для того, щоб продовжити здобувати освіту у вищому навчальному закладі. Початковий рівень вищої освіти в Україні, як і в багатьох інших країнах, можна здобути у спеціалізованому коледжі. Повну вищу освіту людина здобуває тільки після успішного закінчення вищого навчального закладу. За законом «Про освіту» (2014), до вищих навчальних закладів в Україні зараховують інститут, академію й університет.

Для реформування системи вищої освіти в Україні характерний пошук оптимальної *відповідності* між сформованими традиціями в українській вищій школі й новими віяннями, пов'язаними зі вступом у світовий освітній простір. На цьому шляху спостерігаємо кілька *тенденцій*.

Перша пов'язана з розвитком *багаторівневої* системи в багатьох університетах України. Переваги цієї системи в тому, що багаторівнева система організації вищої освіти забезпечує ширшу мобільність щодо темпів навчання й вибору майбутньої спеціальності. Вона формує здатність у випускника освоювати на базі отриманої університетської освіти нові спеціальності.

Друга тенденція – значне збагачення вищих навчальних закладів сучасними *інформаційними технологіями*, широке підключення до мережі «Інтернет» та інтенсивний розвиток дистанційних форм навчання студентів.

Третя тенденція – *університетизація* вищої освіти в Україні й процес інтеграції всіх вищих навчальних закладів із провідними у країні й у світі університетами, що зумовлює появу університетських комплексів.

Четверта тенденція полягає в переведенні вищої школи України на *самофінансування*.

П'ята тенденція – оновлення вищої професійної освіти з урахуванням *світових стандартів*. Тому спостерігаємо перехід українських ВНЗ в режим *дослідницько-експериментальної* роботи з апробації нових навчальних планів, освітніх стандартів, нових освітніх технологій і структур управління.

Освіта – це наука і мистецтво озброїти людей різного віку знаннями про труднощі і проблеми, з якими їм, імовірно, доведеться зіткнутися, та засобами подолання труднощів і розв'язання проблем. Вищого рівня професійної освіти – *творчої майстерності* – неможливо досягти без загальної *гуманітарної освіти* і без *інноваційних підходів* до розв'язання будь-яких проблем (соціально-економічних, виробничо-технологічних, економічних та ін.). Орієнтація на ці стратегічні напрями прийнятна, але консерватизм, властивий вищій школі, перешкоджає рухові вперед.

Головна мета інноваційної освіти – збереження і розвиток творчого потенціалу людини. Проте сьогодні недостатньо творчості та проектування. Освіту потрібно сприйняти як загальнолюдську цінність. Для цього насамперед необхідно зробити так, щоб вона розвивала *гармонійне мислення*, побудоване на поєднанні внутрішньої свободи особистості та її соціальної відповідальності, а також терпимості до інакомислення.

Сьогодні мисляча людина зобов'язана спостерігати, аналізувати, вносити пропозиції, відповідати за ухвалені рішення й уміти долати конфлікти й суперечності. А для цього вона повинна мати культуру, багатокритеріальну установку розв'язання завдань, а також розуміти, що ніхто не може претендувати на істину в останній інстанції і жодну теорію не можна вважати універсальною і вічною.

Отже, *головний принцип інноваційної освіти* полягає в тому, що вона скерована на формування світогляду, ґрунтованого на багатокритерійності рішень, терпимості до інакомислення й відповідальності за свої дії.

Принцип розвитку – розвиток міждисциплінарних зв'язків, формування системи узагальнених понять – передбачає таку організацію інформаційного простору знань, яка дозволила б науці уникнути роздроблення й вузької спеціалізації.

Наступний принцип – *принцип поліхроматичності мислення*, або «бінокулярності інтелектуальної діяльності». Цільове призначення цього принципу подібне до призначення бінокулярного зору.

Аналіз процесів реформування освітніх систем у розвинених країнах засвідчує, що всі вони зумовлені необхідністю формулювати нову парадигму освіти. У зв'язку з інтеграційними процесами, створенням світового освітнього простору така парадигма у своїй основі має бути актуальною і в загальних рисах спільною для всього світу. Розв'язати сучасні загальнолюдські проблеми самотужки не спроможна жодна країна, хоч би яку потужну економіку вона мала. Щоб виконати такі завдання, потрібно поєднати економічні, інтелектуальні й духовні можливості усього світового товариства.

Реалізація цих підходів вимагає розроблення **нової освітньої парадигми**, спрямованої насамперед на розвиток духовності та творчої сутності людини. Головним завданням освітньої практики є не лише вивчення законів природи й суспільства, а й діяльнісне оволодіння гуманістичною методологією творчого перетворення світу, гармонізації відносин у системі «людина – природа – суспільство».

Нова парадигма як пріоритетне завдання освіти (загальної, середньої та вищої) передбачає **орієнтацію на інтереси особистості**, адекватні сучасним тенденціям суспільного розвитку.

Освіту можна вважати спрямованою на інтереси особистості, якщо через неї можна розв'язувати такі **завдання**:

- гармонізувати стосунки людини з природою через засвоєння сучасної наукової картини світу;
- стимулювати інтелектуальний розвиток і збагачення мислення, творчість через засвоєння сучасних методів і засобів наукового пізнання;

■ керуючись тим, що людина живе в суспільстві, домогтися її успішної соціалізації через занурення в наявну культуру, зокрема й техногенну, у комп'ютеризоване середовище;

■ враховуючи, що сучасна людина живе в умовах насиченого активного інформаційного середовища, навчити її жити в його потоці, створити умови для безперервної освіти;

■ зважаючи на інтегративні тенденції розвитку науки й техніки та потребу в новому рівні наукової грамотності, створити умови для здобуття широкої базової освіти, яка дасть змогу доволі швидко переходити до суміжних галузей професійної діяльності.

Нова освітня парадигма передбачає стосовно вищої освіти також набуття *компетентності, ерудиції, формування творчості, культури особистості*. У цьому її головна відмінність від старої парадигми, що загалом була спрямована на навчання (її гаслами були: знання, вміння, навички і виховання).

Пошук шляхів запровадження нової парадигми і відповідних нових моделей освіти не обмежують збільшенням обсягів змісту навчальних дисциплін або термінів навчання. Йдеться про досягнення принципово інших цілей освіти, які ніколи раніше не формулювали і які полягають у досягненні нових, вищих рівнів освіченості кожної особистості та суспільства загалом.

Національна доктрина розвитку освіти в Україні (затверджена 2002 р.) і Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012—2021 роки (2013) – державні документи, які визначають систему концептуальних ідей і поглядів на стратегію та головні напрями розвитку освіти у першій чверті XXI ст.

Мета державної політики в галузі освіти полягає у створенні *умов для розвитку особистості* та творчої самореалізації кожного громадянина України, виховання покоління людей, які будуть ефективно працювати і навчатися впродовж життя, зберігати й примножувати цінності національної культури і громадянського суспільства, розвивати й зміцнювати незалежну, демократичну та правову державу як невід'ємну складову європейської та світової спільноти.

Пріоритетні *напрями державної політики* в галузі освіти:

- її особистісна орієнтація;
- формування національних і загальнолюдських цінностей;
- створення для громадян рівних можливостей для здобування освіти;
- постійне підвищення якості, оновлення змісту та форм організації навчально-виховного процесу;
- розвиток системи безперервної освіти та навчання впродовж життя;
- пропаганда здорового способу життя;
- розширення україномовного освітнього простору;
- забезпечення освітніх потреб національних меншин;
- забезпечення економічних і освітніх гарантій для професійної самореалізації педагогічних, науково-педагогічних працівників, підвищення їх соціального статусу;
- запровадження освітніх інновацій, інформаційних технологій;
- створення індустрії сучасних засобів навчання й виховання, повне забезпечення ними навчальних закладів;
- створення ринку освітніх послуг та його науково-методичне забезпечення;
- інтеграція української освіти у європейський та світовий освітній простір.

У Національній доктрині розкрито обов'язок держави щодо забезпечення основних напрямів діяльності освітніх установ, наголошено на національному характері освіти і виховання, рівних можливостях для здобуття якісної освіти, накреслено шляхи забезпечення безперервності освіти, навчання впродовж життя, підкреслено необхідність застосування інформаційних технологій в освіті. Чітко сформульовано вимоги до сучасного управління освітою, до економіки освіти, вказано на необхідність поєднання освіти і науки, підготовки педагогічних і науково-педагогічних кадрів, які були б спроможні забезпечувати соціальні гарантії учасникам навчального процесу. У доктрині визначено стратегічні завдання освітньої галузі у сфері міжнародної співпраці.

На цій основі розроблено засади *концепції реформування вищої освіти*:

- відповідність суспільним потребам, що змінюються;

■ перехід від жорстких, уніфікованих схем до багатоманітності форм власності, джерел фінансування навчання та наукових досліджень, організаційних структур;

■ багатоваріативність навчально-методичної роботи: самостійне визначення вищими навчальними закладами форм і методів навчального процесу, впровадження прогресивних педагогічних технологій та різних форм контролю знань студентів, використання пришвидшеного навчання за індивідуальними навчальними планами;

■ демократизація управління вищою освітою: розширення прав і повноважень вищих навчальних закладів, удосконалення їх структури, розроблення правил та проведення прийому студентів, вирішення кадрових питань, організація виробничої та комерційної діяльності, міжнародна співпраця;

■ єдність системи вищої освіти: поєднання демократизації управління з єдиними державними вимогами, із впровадженням єдиних освітніх стандартів з єдиними критеріями оцінки діяльності вищих навчальних закладів та визначення їхнього статусу;

■ інтеграція освіти й науки, активізація наукових підрозділів, співпраця з НАН України та галузевими академіями наук;

■ удосконалення формування контингенту студентів. Пошук, підтримання та стимулювання розвитку обдарованих дітей, підлітків, юнацтва, диференційоване навчання обдарованих студентів;

■ формування механізму розподілу та соціального захисту випускників, розроблення відповідної нормативної бази, зокрема відповідальності сторін за невиконання своїх обов'язків;

■ посилення виховної роботи, розроблення концепції виховання студентської молоді; суворе дотримання закону про світський характер державної освіти;

■ подальша інтеграція української вищої школи та науки до європейського та світового освітнього і наукового простору, співпраця з міжнародними, регіональними та національними фондами, налагодження взаємовигідних зв'язків

із закордонними партнерами, заохочення закордонних інвесторів до участі в розвитку вищої освіти та науки в Україні.

Зазначені концептуальні положення документально відображено в Законі України «Про вищу освіту», нормативних документах Міністерства освіти і науки України.

6.2. Болонський процес і освіта в Україні

Процес об'єднання Європи супроводжується формуванням спільного освітянського та наукового простору. Цей процес дістав назву Болонського від назви університету в італійському місті Болонья (Італія), де започатковано цю ініціативу.

Болонська декларація 1999 р. та інші документи Болонського процесу започаткували серії реформ, необхідних для гармонізації архітектури системи європейської вищої освіти, збільшення сумісності, порівнянності та конкурентоспроможності європейської вищої освіти, а також підвищення її привабливості і для громадян країн Європи, і для громадян та дослідників інших країн. *Головна мета* цього процесу – консолідація зусиль наукової й освітянської громадськості й урядів країн Європи не лише для істотного підвищення конкурентоспроможності європейської системи науки та вищої освіти у світовому вимірі, а й для підвищення її ролі в суспільних демократичних перетвореннях.

Болонський процес – система заходів європейських державних установ (рівня міністерств освіти), університетів, міждержавних і громадських організацій, пов'язаних із вищою освітою, спрямована на структурне реформування національних систем вищої освіти країн Європи, зміни освітніх програм і потрібних інституційних перетворень з метою створення до 2010 р. європейського наукового й освітянського простору задля підвищення спроможності випускників вищих навчальних закладів до працевлаштування, поліпшення мобільності громадян на європейському ринку праці, підвищення конкурентоспроможності європейської вищої школи.

Нині Болонський процес – це 45 країн-учасниць, тисячі вищих навчальних закладів, студентство яких прагне інтегруватися.

Як засвідчує аналіз інтеграційних процесів вищої школи у Європі, формування ідей її європеїзації почалося майже півстоліття тому, задовго до червня 1999 р. Болонська декларація з'явилася в результаті узагальнення, цілеспрямованого колективного осмислення об'єктивних соціально-економічних і політичних процесів та їхньої взаємодії з освітніми системами. Оскільки знання, наука і навчання є не лише загальнолюдськими потребами, а й результатом зусиль багатьох людей і країн, їхні досягнення і здобутки мають бути загальнолюдським надбанням, вони не можуть бути ізольованими, замкненими ні за своєю природою, ні за сутністю.

У 1988 р. відбулось святкування 900-річчя найдавнішого в Європі Болонського університету. Заснований 1088 р. з назвою Європейський університет, заклад відіграв надзвичайно важливу роль у розвитку науки та культури всього світу, залишаючись вірним своїй, справді європейській, сутності, стимулюючи розвиток інтеграційних процесів європеїзації освіти у ХХІ ст. До цієї події експерти підготували й узгодили історичний документ, який урочисто підписали присутні на святкуванні ректори європейських університетів. Його назвали *Великою хартією університетів*. У хартії проголошено фундаментальні засади про призначення університетів як центрів культури, знань і досліджень.

Хартія ще раз підтвердила головні цінності, права й обов'язки університету як провідного інтелектуального центру суспільства. Адже якщо університет посвячує себе визначенню й поширенню найважливіших цінностей і знань, надає суспільству інтелектуальні орієнтири, він вимагає автономію й академічну волю, можливості досліджувати й пояснювати межі присутності людини в природі й суспільстві. Поняття автономії й академічної волі, однак, змінювалися впродовж століть, пристосовуючись до обставин, щоб зберегти для університету можливість діяти та шукати істину. Змінюються ці поняття й сьогодні.

Підписання 1999 р. Болонської декларації «Про європейський простір вищої освіти» є ще одним свідченням того, що зміни в освіті – не раптове відкриття, а

радше результат поступового усвідомлення взаємодії процесів європейської економічної та політичної інтеграції, результат розвитку ідей та інновацій у галузі освіти, які передували Болонській декларації та стали її основою. У Болонській декларації конкретизовано основні напрями зусиль європейських університетів із урахуванням досвіду та відповідно до цивілізаційного процесу початку ХХІ ст.

У травні 2005 р. в м. Бергені на четвертій зустрічі європейських міністрів, що відповідають за вищу освіту, Україна офіційно приєдналася до Болонського процесу.

Болонські реформи – процес пришвидшення гармонізації національних освітніх систем і їх поступової цілеспрямованої конвергенції. Зближення систем вищої освіти європейських країн не означає їх стандартизації й уніфікації. Йдеться про «впорядковану» різноманітність. Визначено механізми для досягнення цієї мети:

- прийняття системи зрозумілих і порівнюваних наукових ступенів;
- прийняття системи освіти, яка початково базується на двох циклах навчання (бакалавр – магістр);
- заснування системи кредитів (ECTS);
- спрощення процедури визнання кваліфікацій, що сприятиме працевлаштуванню випускників і студентів на європейському ринку праці (використання додатку до диплома);
- розвиток європейського співробітництва щодо контролю за якістю освіти;
- навчання впродовж усього життя;
- створення умов для мобільності на європейському ринку праці й освітніх послуг;
- розвиток привабливості європейського простору вищої освіти, перетворення Європи на найбільш конкурентоспроможний і розвинутий освітній простір у світі;
- установлення тісніших зв'язків між європейським простором вищої освіти та європейським простором досліджень;

■ головний обов'язок університетів та урядів країн Європи – вжити всіх необхідних заходів для забезпечення студентів відповідними до загальних вимог кваліфікаціями.

Болонський процес сприяє «європеїзації» та «інтернаціоналізації» національних систем вищої освіти, формуванню справжнього «спільного освітянського простору» через модернізацію навчальних планів, міжінституційну співпрацю, розвиток схем мобільності, спільні програми навчання, практичну підготовку та впровадження наукових досліджень, прийняття системи легкозрозумілих і зіставних ступенів, зокрема через упровадження додатку до диплома для забезпечення можливості працевлаштування європейців і підвищення міжнародної привабливості європейської системи вищої освіти.

Одним із важливих положень Болонського процесу є орієнтація вищих навчальних закладів на остаточний результат: знання й уміння випускників мають знаходити і теоретичне, і практичне застосування задля користі всієї Європи.

Усі академічні ступені та інші кваліфікації повинні мати попит на європейському ринку праці, а професійне визнання кваліфікацій необхідно спростити. Уніфікації визнання кваліфікацій сприятиме використання додатка до диплома, рекомендованого ЮНЕСКО.

Головна вимога Болонської декларації – запровадження Європейської кредитно-трансферної й акумулюючої системи (ECTS).

Болонська декларація висуває завдання домогтися, щоб учені ступені відповідали європейському ринку праці, а отже, були свідоцтвом кваліфікації під час працевлаштування в галузі, за якою здобуто освіту.

Класифікація ступенів і кваліфікацій має важливе значення, тому що їх надання свідчить про важливі перехідні рубежі від системи освіти до ринку праці в межах конкретної країни. Підписання Україною Болонської конвенції передбачає впровадження в практику роботи вищих навчальних закладів кредитно-модульної системи організації навчального процесу.

6.3. Зарубіжні системи вищої освіти

Вища освіта у Великій Британії

Загальні відомості. Університетська система Великобританії бере початок у XII ст., коли були членовані Оксфордський і Кембриджський університети. До початку XIX ст. інших університетів в Англії не було. Однак заснувалися університети в Шотландії – наприклад, у Сент-Ендрюсі (1411р.), Глазго (1451 р.), Абердині (1495 р.) і Единбурзі (1583 р.). В XIX ст. були засновані: Лондонський університет (1836 р.), університети у Манчестері – (1851 р.), у Бірмінгемі – (1900 р.), у Ліверпулі – (1903 р.), у Брістолі – (1909 р.), у Редінгу – (1926 р.).

XX ст. – століття технічного і технологічного прогресу, продиктувало свої вимоги. Після Другої світової війни в країні були засновані університети в Ноттингемі (1948 р.), Ексетері (1922 р.), Суссексі, Ворвіку, Кенті й Ессексі (60-і роки). У 1992 р. на базі 33 політехнікумів було створено ряд університетів. Розходження між старими і новими університетами поступово стираються, але все ще існують. Нові університети, тісно пов'язані з промисловими і торговельними підприємствами, прагнуть сформувати свої навчальні програми, виходячи з запитів роботодавців. Старі університети також виходять на цей шлях, намагаючись налагодити зв'язки з місцевою і національною економікою. Проте в них і понині, переважають теоретичні дисципліни – філософія, літературознавство, історія, природничі науки. Старі університети завжди запрошували до себе іноземних студентів, саме тому вони добре відомі у нас, чого не скажеш про нові. Тепер ця тенденція змінюється.

Як і в інших розвинених країнах світу, методика викладання у Великобританії така, що відповідальність за успіх навчання багато в чому покладається на студента. Уся дослідницька робота, що складає левову частку університетського курсу, виконується самостійно, а отже, потрібно багато працювати.

Ступеневість освіти. Система освітніх ступенів увібрала в себе багато традицій. От деякі з перших ступенів, присвоюванні університетами Англії й Уельсу: BA – бакалавр гуманітарних наук; BEd – бакалавр педагогічних наук;

BEng – бакалавр технічних наук; BSc – бакалавр природничих наук; LLB – бакалавр права; BMus – бакалавр музики; BM – бакалавр медицини.

Щоб отримати ступінь бакалавра, необхідно вчитися три (Англія й Уельс) або чотири (Шотландія) роки. Однак є ступені, для одержання яких необхідний ще і досвід практичної роботи, а термін навчання відповідно зростає. Майбутнім дизайнерам, наприклад, потрібно пройти підготовчий курс, а потім – основний трирічний. Для одержання ступеня в галузі медицини, стоматології та архітектури потрібно навчатися до 7 років.

Назви ступенів у різних університетах часом різні, існують і виключення з правил. У деяких шотландських університетах власник першого ступеня в гуманітарних науках – магістр (MA), а не бакалавр (BA). У деяких університетах, включаючи Оксфорд і Кембридж, BA присвоюється з гуманітарних і природничих наук, однак кваліфікації бакалавра природничих наук (BSc) у Кембриджі та в Оксфорді є вищим ступенем.

Формально однакові ступені, отримані в різних університетах, нічим не відрізняються один від одного, але на практиці їх «вага» визначається репутацією університету.

Доступність вищої освіти. Британська система вищої освіти передбачає широкий доступ як громадян країни та й іноземців. Переважає державна форма навчання. Лише у 1973 р. було створено перший (і єдиний) приватний університету Великобританії – Університет Бекінгема, що не одержує державного фінансування, спеціалізується на курсах фінансового менеджменту і бізнесу-адміністрування. До недержавних належать приватні бізнес-школи (найвідоміша з них – Ріджент Бізнес Скул, що спеціалізуються на програмах MBA. Однак вони не складають суттєвого сегменту британської системи вищої освіти.

Для вступу до британського університету абітурієнту необхідно здати іспити початкового рівня („A-levels»). У Великобританії є заклади, що пропонують навчальні курси, після закінченні яких видається свідоцтво 1B, визнане університетами Великобританії й усього світу як альтернатива «A-levels».

Учні-британці подають анкету-заяву, ще навчаючись у школі, звичайно за рік

до вступу в університет і, як правило, на попередній основі, ще до результатів іспитів «A-levels», одержують місце в університеті. Заяви, складені на основі характеристик, виданих викладачами, і передбачуваних екзаменаційних оцінок, що стануть відомі тільки в серпні, подаються через централізовану систему UCAS – національну Службу прийому до університетів і коледжів. Цим каналом повинні користуватися й іноземні абітурієнти. Вступник заповнює аплікаційну форму UCAS, де вказує до шести варіантів бажаних для нього навчальних закладів (в медицині – до п'яти). UCAS надає абітурієнтові докладні рекомендації щодо системи прийому, включаючи надання інформації, що цікавить приймальну комісію.

Вища освіта у Франції

Загальні відомості. Франція завжди пишалася своєю системою освіти з її багатовіковими традиціями. Батьківщина Вольтера і Руссо вважає цю систему одним з найважливіших демократичних звершень нації та часткою французького внеску в світову цивілізацію. Знаменита Сорбонна вже майже 800 років в очах усього світу залишається символом класичної європейської освіти.

Основні принципи системи освіти у Франції мають довгу історію, і були закладені, в 1880-90-х роках. Освіта здебільшого безкоштовна, не має релігійного змісту і обов'язкова для дітей від 6 до 16 років. У Франції співіснують приватна і державна системи освіти. У приватних навчальних закладах навчається близько 20 % всіх учнів Франції. Держава затверджує всі шкільні програми для приватних і державних шкіл, організує конкурси та іспити. Тільки держава має право на видачу дипломів до рівня бакалавра (baccalaureat).

З часу прийняття закону Дебре від 1959 року приватна освіта одержує допомогу від держави (contrat d'association) – саме держава оплачує працю викладачів і бере участь у витратах на навчання (8 з 9-ти закладів користуються цією допомогою).

З погляду самих французів, освіта все ще є занадто теоретизованою, а технічна освіта слабо розвинена. Умови навчання також мають свої недоліки: перевантажені аудиторії, недостача викладацького складу і матеріалів для

навчання, занадто швидка зміна програм і методів навчання, деградація іміджу і ролі викладача в суспільстві тощо. Існує також соціальна нерівність.

Уряд країни намагається реформувати систему освіти (зі змінним успіхом) і збільшити дотації на її розвиток. Незважаючи на всі наявні складності, ця система освіти вважається однією з кращих у Європі.

Прийом іноземних студентів – одна з найдавніших традицій, для збереження якої французи зараз прикладають великі зусилля. Франція займає третє місце у світі з прийому учнів-іноземців, левину частку яких складають студенти з франкомовних країн Африки. Навчання кожного з них обходиться скарбниці в 35 тис. франків у рік, однак на знак поваги принципів рівності та братерства громадян інших країн зараховують у державні навчальні заклади на тих самих умовах, що і власних. Тобто іноземець платить за навчання в університеті близько 3.500 франків у рік. Звичайно, це не поширюється на приватні навчальні заклади типу відомої бізнес-школи INSEAD. Зате вони пропонують популярні й актуальні програмами для іноземців англійською мовою.

Принципи організації. Система з 80 французьких університетів і близько 300 вищих шкіл і дослідних центрів дозволяє набутися практично будь-яку спеціальність.

Французька система освіти має різні форми: «короткий» і «довгий» цикли, навчання у вищих школах (Grandes ecoles) та університетах. Так званий «короткий» цикл вищої освіти доступний лише за наявності ступеня бакалавра. «Короткий» цикл вищої освіти триває зазвичай два роки і тому користується попитом у суспільстві, оскільки дає можливість реального і швидкого працевлаштування.

Існують наступні види закладів «короткого» циклу:

- Відділення вищої технічної освіти в ліцеях. Вони готують до одержання BTS (brevet de technicien superieur) – диплома про вищу технічну освіту.
- Університетські технологічні інститути (Institut universitaire de technologie) існують при університетах і провадять до одержання DUT(diplome universitaire de technologic) – університетського технологічного диплому).

- Спеціалізовані школи готують на протязі 2 або 3 років за медичними спеціальностями і для соціальних служб: акушерок, медсестер, масажистів-кінезіотерапевтів тощо.

Університети «довгого» циклу є єдиними закладами, що приймають усіх кандидатів без попереднього добору (хоча негласно існує добір за оцінками на ступінь бакалавра) і саме тому в університетах часто виявляються студенти, що просто не вступили в інші школи.

Більше половини бакалаврів вступають в університет, але близько 40 % залишають навчання протягом першого року. Можливий вступ в університет без наявності ступеня бакалавра, шляхом здачі спеціального іспиту в університет (ESEU), але це можливо тільки в обмеженій кількості випадків і тільки для досвідчених фахівців, що мають великий стаж практичної роботи.

Практично всі університети є державними, за винятком декількох конфесіональних.

Університетська освіти має три цикли. Перший цикл протягом 2 років готує до одержання DEUG (диплом про загальну університетську освіту), але цей диплом не має практичної цінності на ринку праці. Другий цикл готує до ліцензії (licence) протягом одного року після DEUG і maitrise (рік після licence). Недавно була також створена можливість професійного освіти: MST (inaitrises des sciences et techniques) і магістратура (les raagisteres), у якій навчаються три роки. Третій цикл поділяється на дві фази:

- DESS (диплом вищої спеціалізованої освіти), що є професійним дипломом, підготовка до якого триває протягом 1 року після одержання стулена raaitrise і містить навчання і практику.

- DEA (диплом поглибленого вивчення) – це навчання дослідницькій роботі. Після одержання DEA (протягом одного року) можна підготувати наукову працю (these), мінімально протягом двох років.

Вивчення медицини і фармацевтики є особливим видом освіти. Воно проходить у CEU (госпітальних університетських центрах), при цьому університет забезпечує теоретичне навчання, а лікарня – практичні навички.

Вивчення медицини продовжується від двох до десяти років. Наприкінці першого року студенти здають дуже складний іспит, і тільки здавши його можуть продовжувати навчання. Після шести років навчання студенти проходять конкурс у спеціалізовану інтернатуру, що дозволяє стати лікарем-фахівцем після чотирьох або п'яти років навчання, або одержати диплом із «загальної медицини» за конкурсом після двох років навчання.

Навчання на диплом DESS прирівнюється до третього, останнього циклу вищої освіти (аналог нашої аспірантури і кандидатського ступеня). DESS одержують не тільки студенти, а й співробітники компаній, що уклали зі своїм підприємством угоди про підвищення кваліфікації. При вступі проводиться відбірковий тест-співбесіда (concours d'entre, конкурс буває 4-5 чоловік на місце). Обов'язкова умова для вступу – вища освіта (диплом Maitrise). Не менш (а іноді й більш) важливий досвід управлінської роботи. В окремих випадках цей досвід може бути зарахований як перші чотири університетських курси. Подібні питання вирішує комісія з еквівалентності. Вона ж займається визнанням отриманих кваліфікацій у закордонному ВНЗ. Для всіх іноземців є ще одна загальна вимога – гарне володіння французькою мовою. Як підтвердження цього факту приймається документ про успішну здачу іспиту DELF.

Вища освіта в Польщі

Загальні відомості. У Польщі існують державні вищі навчальні заклади, а також створені після 1990 р. приватні. Після 1998 р. створено групу професійних ВНЗ. Важливим елементом приготування випускників до практичної діяльності є проведення обов'язкових практик протягом 15 тижнів.

Навчання має денну, вечірню, заочну та екстернатну форми.

Вступати до ВНЗ мають право особи, що отримали «свідоцтво зрілості», Принципи відбору до ВНЗ визначаються кожним навчальним закладом окремо. Форми відбору: вступні экзамени, конкурс «свідоцтв зрілості», запис бажаючих.

Ступеневість освіти та кваліфікації у Польській вищій освіті має свою специфіку:

- ліцензіат – кваліфікація, що присвоюється після закінчення професійного

(фахового) ВНЗ після 3-3,5 років навчання;

- інженер – кваліфікація, що присвоюється випускникам професійних ВНЗ за більшістю технічних напрямів тощо;
- інженер-архітектор – кваліфікація, що присвоюється за напрямом Архітектура і урбаністика;
- магістр, а також магістр мистецтв, магістр інженер, магістр інженер-архітектор, лікар, лікар-стоматолог, ветеринарний лікар тощо – присвоюються після закінчення 4-6 річних магістерських програм.

Кваліфікацію магістра можна також отримати після закінчення 2-2,5 річних додаткових магістерських курсів на базі ліцензіата та інженера.

Щоб отримати вказані кваліфікації студенти повинні виконати навчальні плани, захистити дипломні роботи, скласти фаховий іспит.

Контрольні запитання

1. Охарактеризуйте коротко систему освіти в сучасній Україні.
2. Які основні тенденції реформування системи вищої освіти в Україні?
3. Розкрийте принципи інноваційної освіти.
4. Поясніть нову освітню парадигму української освіти. Які її завдання?
5. Назвіть пріоритетні напрями державної політики в галузі освіти України.
6. Які засади концепції реформування вищої освіти?
7. Розкрийте зміст поняття «Болонський процес». Охарактеризуйте цілі й завдання Болонського процесу.
8. Які особливості організації навчального процесу у вищому навчальному закладі відповідно до Болонської декларації?
9. Розкрийте особливості запровадження кредитно-модульної системи.
10. Які передумови приєднання системи вищої освіти України до Болонського процесу?
11. Оцініть системні процеси у вищій освіті за кордоном на сучасному етапі.
12. У чому сутність ступеневої вищої освіти?

13. Сформулюйте оцінку тенденціям до урізноманітнення закладів вищої освіти.

14. Охарактеризуйте процеси удосконалення систем кваліфікаційного забезпечення вищої школи.

15. Обґрунтуйте чинники, які спричинили необхідність євроінтеграції вищої освіти.

16. Визначте напрями головних трансформацій у розвитку національних систем вищої освіти європейських держав (держав інших регіонів світу).

17. Охарактеризуйте особливості вищої освіти у Великій Британії.

18. Чим відрізняється вища освіта у Франції?

19. Що спільного і відмінного в українській і польській вищій школі?